

De CAI in de provincie Vlaams-Brabant

Isabelle Jansen

1 Inleiding

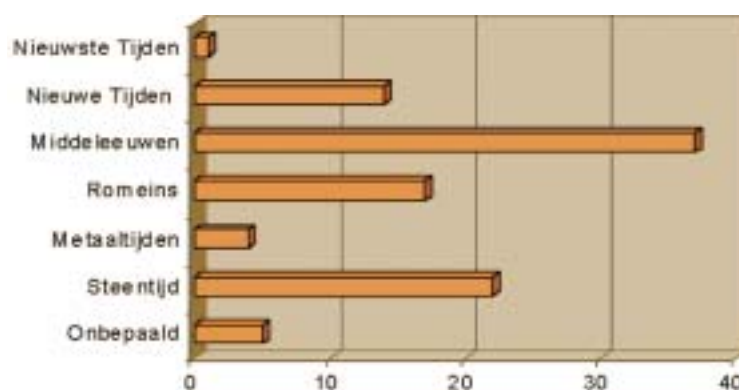
Inventarisatie in de provincie Vlaams-Brabant stond bij de start van de Centrale Archeologische Inventaris in 2000 nog in de kinderschoenen. De afdeling archeologie van de KULeuven ontwikkelde wel al in 1997 een inventarisatieproject (HAVIK) waarbij het archeologische archief van de universiteit en archeologische luchtfoto's geïnventariseerd en gedigitaliseerd werden. Daarnaast begon de Universiteit van Leuven met het uitvoeren van stelselmatige luchtfotografische prospecties in het oostelijk Vlaams landsgedeelte (hoofdzakelijk Noorderkempen en Noord-Haspengouw)¹. Het IAP startte in november 2000 met de inventarisatie in Vlaams-Brabant in het kader van het CAI-project. Gedurende meer dan 3 jaar hebben 1 tot 2 personen zich voltijds bezig gehouden met het invoeren, aanvullen en verbeteren van de gegevens voor Vlaams-Brabant in de CAI.

2 Stand van zaken

In Vlaams-Brabant werden in totaal 3146 vindplaatsen, verspreid over 65 gemeenten, ingevoerd. Ongeveer tweederde (exact geteld 2134) van de vindplaatsen kon min of meer gelokaliseerd worden (nauwkeurigheid tot op 15, 150 of 250m). In deze eerste basisinventaris werd de intensieve inventarisatie van de complexe middeleeuwse stedelijke contexten (o.a. Leuven, Halle, Diest, enz.), bewust achterwege gelaten². De aandacht ging dus voornamelijk uit naar de landelijke gebieden. Qua archeologische waarnemingen overwegen pre-, protohistorische en Romeinse vindplaatsen. Hiernaast werden middeleeuwse kastelen, wind- en watermolens, walgrachtsites en kerken natuurlijk ook systematisch

geïnventariseerd. Het industrieel archeologisch patriomonium werd enkel behandeld in het kader van de opmaak van Lokale Archeologische Advieskaarten (LAA's).

Binnen het aantal vindplaatsen werden in totaal 3652 dateringen geregistreerd (fig. 1). 22,1% hiervan zijn steentijdsites. 4% behoort tot de Metaaltijden.

1 Procentuele verhouding van de vertegenwoordigde periodes in de databank.
Distribution of records per period in the database.

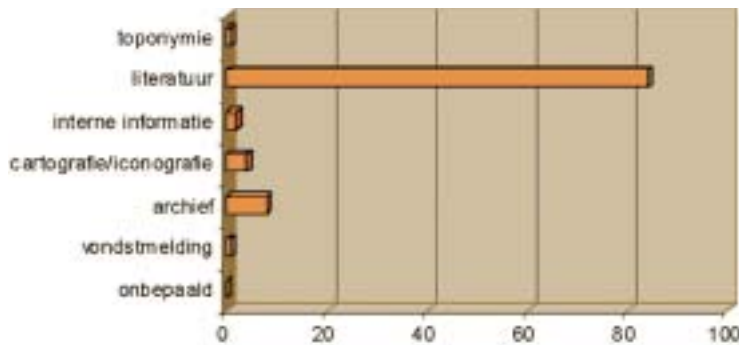
17,2% is geïdentificeerd als Romeins. De middeleeuwse sites vertegenwoordigen 36,8%. De Nieuwe Tijden en Nieuwste Tijden respectievelijk 13,8% en 0,7%. 5,4% van de dateringen werd als 'onbepaald' gedefinieerd.

2.1 BRONNEN (fig. 2)

De meerderheid van de vindplaatsen werd geput uit geschreven bronnen (84,4%) en archieven (7,7%). In de eerste plaats werd het archief met vondsten per

¹ Meganck *et al.*, dit volume.

² Meylemans, dit volume.

2 Procentuele verhouding van de gebruikte bronnen in de databank.

Distribution of records per type of 'source' in the database.

gemeente van het IAP, het persoonlijke archief van Werner Wouters (IAP) en het archief van het Labo voor Prehistorie te Leuven doorgenomen. Daarna kwamen enkele belangrijke tijdschriften en reeksen aan bod³. Slechts weinig prospectiethesissen behandelden Vlaams-Brabantse gemeenten (i.c. Keerbergen, Kester, Linden, Asse (met deelgemeenten))⁴. De betrouwbaarheid van deze licentiaatsverhandelingen is echter vaak onduidelijk. Het grootste deel van de bruikbare eindwerken zijn vooral thematisch opgevat en beschrijven vaak een gebied dat provincieoverschrijdend is. Zij werden integraal opgenomen in de CAI. Voor het bouwhistorisch erfgoed werden voornamelijk de reeksen "Bouwen door de Eeuwen heen" en "Het Parochiewezen in Brabant" van J. Verbesselt geconsulteerd. Cartografie, iconografie en luchtfotografie werden in 3,6% van de gevallen vermeld als bron. De resultaten van een aantal ongepubliceerde prospecties, opgravingen en werfcontroles, voornamelijk uitgevoerd door IAP-archeologen Werner Wouters en Stephan Van Bellingen, werden ingezameld onder de noemer van interne informatie en bedragen in totaal 2%. Vondstmeldingen doorgestuurd via een lokaal bestuur (provincie of gemeente), (amateur)archeolo-

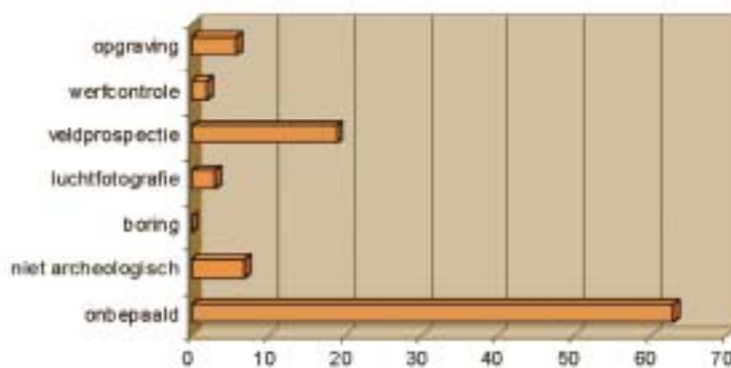
gen of anderen vertegenwoordigen 1,3% van de bronnen. Het toponymisch onderzoek (0,7%) en "bron onbepaald" (0,3%) maken het lijstje compleet.

2.2 DE GEBEURTENISSEN (fig. 3)

Naderhand werd er een onderscheid gemaakt tussen de wijze waarop de vindplaatsen aan het licht kwamen, de 'gebeurtenis'. In 64,6% van de gevallen was die gebeurtenis onbekend. Met 19,5% vertegenwoordigen de veldprospecties de meerderheid van de vondstomstandigheden, gevolgd door niet-archeologische werkzaamheden (7,4%). 6,5% van de gekende vindplaatsen werd onderzocht door opgravingen. Controles van werkzaamheden maken 1,6% uit. Het belang van luchtfotografie (0,3%), boringen (0,1%) en mechanische prospecties (proefsleuven 0%) voor de CAI Vlaams-Brabant is op dit moment zo goed als nihil.

Het archeologisch onderzoek door opgravingen spitste zich volgens de gegevens in de CAI in hoofdzaak toe op middeleeuwse, Romeinse en steentijdsites. Recente archeologische opgravingen werden uitgevoerd op Romeinse sites in Tienen (Grijpenveld),

3 Procentuele verhouding van de vertegenwoordigde gebeurtenissen in de databank. Distribution of records per type of 'event' in the database.

³ O.a. Acta Archaeologica Lovaniensia, Archeologie, Archeologie in Vlaanderen, Archaeologia Belgica, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen. Inventaris van het cultuurbezit in België, Bulletin van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, De Brabantse folklore en geschiedenis, Eigen schoon en de Brabander, HONA, Meer Schoonheid; Desittere 1963; Knapen 1960; Mariën 1957; Van Doorselaer 1964.

⁴ Degelin 1986-1987; Gobin 1994; Lens & Meganck 1987-1988; Michiels 2000-2001; Niclaes 1988; Prové 2000; Robberechts 1997-1998; Van Peer 1981.

Elewijt en Rotselaar, op prehistorische sites in Korbeek-Lo-Eikeveld (Neolithicum) en op middeleeuwse sites zoals de verdwenen Sint-Gorikskerk te Kobbegem, het Kasteel van Gaasbeek, de burcht van Halle, de OLV-kerk in Aarschot en de OLV-kerk in Tielt-Winge. Bij de in absolute cijfers beperkte controles van werkzaamheden werden voornamelijk middeleeuwse en Romeinse vindplaatsen ontdekt. De al dan niet gerichte veldprospecties uit het verleden (o.a. door professor P. Vermeersch in de regio Hageland)⁵ leverden in de eerste plaats veel steentijdsites op. De prospecties uitgevoerd in het kader van het Distrigas/VTN-project van 1997-1998, o.a. in Vlaams-Brabant⁶, brachten een 55-tal nieuwe locaties aan het licht. Ook het HST-project (2000)⁷ resulteerde in het optekenen van een aantal ongekende vindplaatsen.

2.3 PROBLEMEN EN LACUNES

Het valt op dat de Metaaltijden, met IJzertijd en Bronstijd, sterk ondervertegenwoordigd zijn in de lijst van dateringen. In Oost-Vlaanderen komt deze categorie van vindplaatsen vooral aan het licht via luchtfotografie en werfcontroles, in Antwerpen voornamelijk door werfcontroles. Op het gebied van luchtfotografie is de provincie Vlaams-Brabant nog grotendeels een blinde vlek (met uitzondering van Noord-Haspengouw). Naar de toekomst toe kan deze lacune ingevuld worden door een uitbreiding van het luchtfotografisch prospectieproject van de KULeuven.

Tot op heden bestaat er geen goed overzicht van gegevens van werfcontroles voor de CAI in Vlaams-Brabant. Het is dus momenteel niet mogelijk een eindbalans op te maken van het aantal en de aard van de werfcontroles die plaatsvonden in de provincie.

3 Beleid en beheer

In bepaalde gemeenten is in het kader van de Lokale Archeologische Advieskaarten (LAA) een meer ingrijpend onderzoek gebeurd naar de nauwkeurige lokalisatie van de archeologische vindplaatsen, dit om een geïntegreerd archeologiebeleid in de gemeente ingang te laten vinden. De advieskaart verbindt een archeologisch advies aan afgebakende zonetypes binnen de gemeente⁸. Slechts zes gemeenten in de provincie Vlaams-Brabant hebben een zogenaamde LAA aangevraagd. Deze zijn Asse, Boutersem, Holsbeek, Kortenberg, Sint-Genesius-Rode en Zaventem. De advieskaarten van Asse en Kortenberg werden wegens het temporeel stopzetten van dit initiatief niet afgewerkt en opgestuurd. Momenteel is voor Vlaams-

Brabant niet bekend welke invloed de LAA heeft op het aantal gemeentelijke bouwdoSSIERS die voor advies worden doorgestuurd naar de bevoegde archeologen.

Voor twee sites in Vlaams-Brabant werd een beschermingsdossier opgesteld (het Kartuizerklooster te Herne en de *vicus* van Elewijt). Het klooster is uiteindelijk via de wetgeving op Monumenten en Landschappen beschermd. Het besluit van Elewijt werd administratief nog niet afgehandeld.

In samenwerking met het studiebureau 'Mens en Ruimte' stelde de CAI Vlaams-Brabant een archeologische inventaris, beschrijving en analyse op van het projectgebied 'Brabants Plateau'⁹. Op basis van deze gegevens werden een aantal archeologische knelpunten en potenties van het gebied weergegeven. Dit project stipte nogmaals het belang aan van een weldoordacht archeologisch beleid en beheer in landinrichtingen.

De CAI Vlaams-Brabant werkte bovendien mee aan de historisch-geografische studie van het Pajottenland die in opdracht van de dienst Cultuur van de provincie Vlaams-Brabant uitgevoerd werd door de Universiteit Gent¹⁰. Dit cultuurhistorische landschaps-onderzoek reikte de provincie een aantal krachtlijnen aan waardoor de bewustwording rond erfgoed van de streek kan onderbouwd worden.

4 Perspectieven

Allereerst dienen de relevante cultuurhistorische gegevens op de Kabinetskaarten van graaf de Ferraris voor bijna alle gemeenten in Vlaams-Brabant nog gelokaliseerd en geïnventariseerd te worden.

Ten tweede moeten de gegevens van de historisch-geografische studie van het Pajottenland vergeleken worden met de CAI-databank en bijkomende informatie dient aangevuld te worden.

Ook zal men de databank van het inventarisatieproject van de KULeuven (HAVIK) met die van de CAI Vlaams-Brabant moeten afstemmen en eventuele dubbele vindplaatsen elimineren.

Tenslotte zullen de verbeteringen, verricht door de experts in de correctieversie van de CAI-databank, kritisch geëvalueerd worden en moet de bestaande databank aangevuld worden met deze verbeterde gegevens.

Naast de pure data-ingave dient er zorg gedragen te worden voor de continue actualisering en correctie van de gegevens in de CAI.

⁵ Vermeersch 1976.

⁶ In 't Ven *et al.*, in voorbereiding.

⁷ Schryvers & Van Impe 2001.

⁸ Meylemans 2002.

⁹ X 2003.

¹⁰ Cordemans 2003.

SUMMARY

The CAI in the Province of Vlaams-Brabant

The IAP started in December 2000 with the Central Archaeological Inventory (Centrale Archeologische Inventaris or CAI). After three years the inventory of the province of Vlaams-Brabant existed of 3146 sites. 3652 different dates have been registered; most of them of the Middle Ages and Prehistory (fig. 1). The majority of these sites is known from literature and archives (fig. 2). The way the discovery of a site happened is most of the time unknown (fig. 3). Recently there have been some archaeological surveys and rescue excavations in the province (Tienen, Korbeek-Lo, Kobbegem, etc). Taking statistics on the data of Vlaams-Brabant we came upon a few gaps in the items. The underrepresentation of the Bronze and Iron Ages is significant and until this moment there is no automatic flow of data from the archaeologists who check on the building sites in Vlaams-Brabant.

For some municipalities there has been a more vigorous investigation into the exact location of the archaeological sites (this happened for Asse, Boutersem, Holsbeek, Kortenberg, Sint-Genesius-Rode and Zaventem). This research resulted in a map called the 'Lokale Archeologische Advieskaart' that links an archaeological advice to a well-defined area. The CAI Vlaams-Brabant also paid attention to the preservation of archaeological monuments (Kartuizerklooster in Herne and *vicus* of Elewijt). In cooperation with some external partners the CAI Vlaams-Brabant participated in extensive inventory projects in the province (Brabants Plateau and Pajottenland).

Next thing to do is the completion of the inventory of the maps of count de Ferraris. In addition to this there is a need for a continuous check and update of the records in the CAI-database.

BIBLIOGRAFIE

CORDEMANS K. 2003: *Onderzoeksopdracht provincie Vlaams-Brabant: historisch-geografische studie Pajottenland*, onuitgegeven eindrapport Universiteit Gent.

DEGELIN PH. 1986-1987: *Keerbergen: een archeologische prospectie*, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven.

DESITTERE M. 1963: *Bibliografisch repertorium der oudheidkundige vondsten in Brabant (vanaf de Bronstijd tot aan de Noormannen)*, Oudheidkundige Repertoria Reeks A, III.

GOBIN E. 1994: *Een systematische archeologische veldkartering te Linden: methode en resultaten*, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven.

IN 'T VEN I. *et al.*, in voorbereiding: *Archeologische begeleiding van het Distrigas/VTN-project 1997-1998*, Archeologie in Vlaanderen, Monografie.

KNAPEN A.M. 1960: *Répertoire bibliographique des trouvailles archéologiques en Brabant. Les âges de la Pierre*, Oudheidkundige Repertoria, I.

LENS A. & MEGANCK M. 1987-1988: *De Gallo-Romeinse bewoning in Vlaanderen: deel I: Vlaams-Brabant begrensd door Oost-Vlaanderen en het kanaal van Charleroi, deel II: Vlaams-Brabant tussen het kanaal Brussel-Charleroi en de Dijle*, cursus historische kritiek UGent.

MARIËN M.E. 1957: *La région bruxelloise avant 700*.

MEYLEMANS E. 2002: *Archeologie en ruimtelijke planning. Richtlijnen voor een lokaal beleid*, Onuitgegeven brochure.

MICHIELS D. 2000-2001: *Asse van IJzertijd tot Romeinse tijd. Een analytische bespreking van de archeologische vondsten van Asse en zijn deelgemeenten*, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven.

NICLAES M. 1988: *De begraafplaatsen uit de Romeinse tijd in Vlaams-Brabant*, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven.

PROVÉ E. 2000: *Archeologische streekbeschrijving van Gooik: de Vicus Kester*, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven.

ROBBERECHTS B. 1997-1998: *Topografische spreiding van de landelijke bewoning in de Romeinse tijd in de Belgische Kempen en Haspengouw*, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven.

SCHRYVERS A. & VAN IMPE L. 2001: *Op het spoor van het verleden. Archeologie op de hogesnelheidslijn*, Leuven.

VAN DOORSELAER A. 1964: *Repertorium van de begraafplaatsen uit de Romeinse tijd in Noord-Gallië. I. België*, Brussel.

VAN PEER PH. 1981: *Het Paleolithicum in Antwerpen, Brabant en Limburg*, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven.

VERBESSELT J. *s.d.*: *Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw*.

VERMEERSCH P.M. 1976: *Steentijd materiaal uit het noordelijke Hageland*, Oudheidkundige Repertoria Reeks B, XI.

X 2003: *Landinrichtingsproject Brabants Plateau: cultuurhistorisch en visueel-ruimtelijke aspecten van het landschap*, Eindrapport.